

ZESZYT NR 2 (2011)



ekonomia międzynarodowa

zeszyty naukowe SKN TIAL

Studenckie Koło Naukowe



Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę Chin

Ewelina Ferdzyn¹

Chiny są krajem o ogromnym potencjale gospodarczym, w ostatnich latach szczególnie ujawniającym się w tempie rozwoju gospodarczego oraz obecnej pozycji państwa na rynku globalnym (drugie miejsce po USA pod względem PKB). Reformy gospodarcze oraz polityka rozwojowa w Chińskiej Republice Ludowej (ChRL) doprowadziły do gruntownych przemian warunkujących skuteczną rywalizację jednego spośród rozwijających się krajów o miano największej gospodarki świata. Temat ten stał się jednym z najbardziej dyskusyjnych w skali międzynarodowej. Istnieją bowiem opinie, że niezagrożone dotychczas Stany Zjednoczone tracą swą pozycję bezwzględnego lidera, a na gospodarki uczestniczące w wymianie światowej będą miały wpływ dwa równorzędne, lecz zupełnie inaczej kierowane mocarstwa. Z drugiej strony pojawiają się opinie, że boom rozwojowy w Chinach szybko się zakończy, natrafiając na kryzys wynikający z braku możliwości zaspokojenia wciąż wzrastających chińskich potrzeb energetycznych i konsumpcyjnych (Tuszyński 2011).

Podobne rozważania świadczą więc o niezwykłych możliwościach tego kraju. Prowadzona przez Chiny „polityka otwarcia Chin na świat” realizowana głównie poprzez plany pięcioletnie doprowadziła do niespotykanego wcześniej wzrostu wymiany handlowej, który ujawnił potencjał ekonomiczny chińskiej gospodarki. Został on dostrzeżony przede wszystkim przez inwestorów zagranicznych, którzy uznali Chiny za jedno z najatrakcyjniejszych miejsc do lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Co ciekawe, od tego czasu napływ BIZ do Chin wzrasta równie dynamicznie, jak tempo rozwoju gospodarczego tego kraju. W niniejszym artykule zostanie przedstawiona specyfika napływu BIZ do Chin oraz ich rola w kształtowaniu rozwoju gospodarczego państwa w formie trzech części: opisu ChRL jako odbiorcy BIZ, charakterystyki inwestycji napływających do tego kraju oraz ostatecznie skutków, jakie BIZ wywołują.

Charakterystyka Chin jako odbiorcy BIZ

ChRL, tj. gospodarka od 1972 roku goszcząca BIZ, jest największa na świecie pod względem potencjału konsumpcyjnego oraz liczby ludności – zamieszkuje ją 1,35 mld osób, co stanowi około 1/5 ludności całego świata (Bank Światowy 2011). Funkcjonuje w niej podział administracyjny oparty na prowincjach i regionach autonomicznych. Reformy zapoczątkowane pod koniec lat 70. przez Deng Xiao Pinga doprowadziły do powstania ogromnych dysproporcji między prowincjami wschodnimi i zachodnimi (Dziak 1996, s. 121). Preferencyjne warunki dla przedsiębiorców zagranicznych, m.in. ulgi podatkowe,

¹ Ewelina Ferdzyn – studentka kierunku Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze (Uniwersytet Łódzki).

poskutkowały jednak coraz intensywniejszym napływem BIZ do Chin, stałym wzrostem PKB oraz odważniejszym uczestnictwem tego kraju na rynku globalnym. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne miały stać się podstawowym elementem modernizacji gospodarki. Kluczowe w pozyskiwaniu korzyści z działalności BIZ na terenie Chin było opracowanie zasad działania *joint ventures* (1979 rok) (Starzyk 2001, s. 43, 60–64). Po 1989 roku rozpoczęły się najintensywniejsze zmiany systemowe kształtujące obecne warunki podejmowania BIZ (tabela 1.).

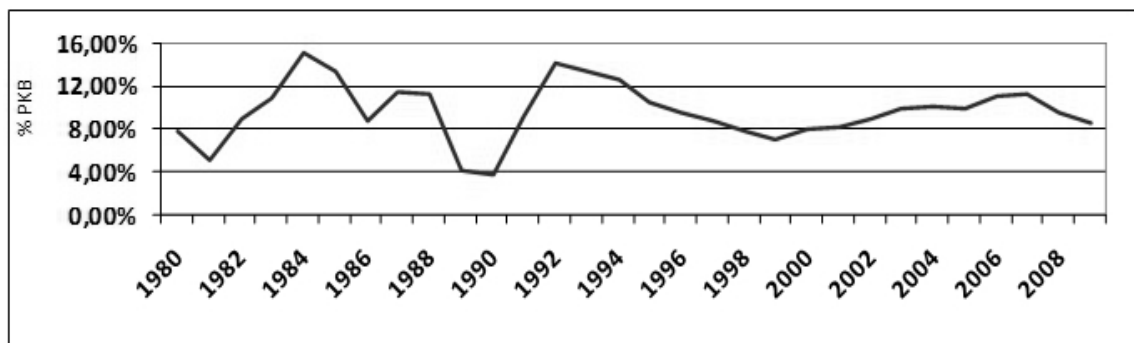
Tabela 1. „Milowe kroki” reform po 1989 roku

Rok	Zmiany systemowe
1993	Decyzja o wprowadzeniu socjalistycznej gospodarki rynkowej
1994	Reformy w systemie bankowym
2002	Przystąpienie Chin do WTO

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kubicka J., *Rozwój gospodarczy Chin w dobie globalizacji – Wybrane aspekty*, Wyd. AE im. Adameckiego K., Katowice 2010, s. 16.

Ogromny wpływ nie tylko na politykę rozwoju gospodarczego miała akcesja Chin w 2001 roku do Światowej Organizacji Handlu (WTO), która wywołała również znaczne zmiany w kwestii liberalizacji rynku krajowego oraz przede wszystkim prawa (Dobrzeńcki, Kałduński 2008, s. 221). Chiny rozpoczęły integrację ze światową gospodarką przy uzyskaniu trwałego rozwoju handlu międzynarodowego (Mucha-Leszko 2005, s. 337). Wykres 1. przedstawia dynamikę wzrostu PKB tego kraju w latach 1980–2009. W 1991 roku PKB miało wartość aż o 12% wyższą w stosunku do roku poprzedniego. Od roku 1992 wskaźnik ten utrzymywał się na poziomie powyżej 7%. PKB Chin należy do największych na świecie – w 2010 roku wyniosło 10 mld USD (CIA 2011).

Wykres 1. Dynamika wzrostu PKB w Chinach (1980–2009)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Pekinie, www.pekin.polemb.net; www.chinability.com/GDP.html.

Stale wzrasta również PKB per capita, które w 2008 roku osiągnęło wartość bliską 4000 USD (Bank Światowy 2011). Jedne z najwyższych wskaźników PKB per capita po największych miastach Pekinie i Tanjinie w roku 2009 osiągnęły prowincje: Shanghai, Jiangsu, Guangdong oraz Fuijan, czyli nadbrzeżne. Od początku reform były one wspierane przez rząd. Na ich terenie istnieje najwięcej aglomeracji i inwestycje zagraniczne dotarły najwcześniej. Tu również nastąpiła największa deregulacja polityki państwa (Kubicka 2010, s.31).

Wraz z postępującym rozwojem gospodarczym w Chinach wykształca się klasa średnia, która w 2009 roku stanowiła 10% gospodarstw domowych (dochody od 25 tys. RMB² do 40 tys. RMB). Prognozuje się, że w 2011 roku będzie ona liczyła 45% ludności miejskiej, czyli około 300 mln osób (Kubicka, s. 65) Zgodnie z danymi Ambasady RP w Pekinie w 2001 roku 740 mln spośród wszystkich pracowników stanowiła „tania siła robocza”, a wykwalifikowana jedynie 33 mln, dlatego szczególnie ważna jest poprawa jakości kapitału ludzkiego w Chinach (według prognoz Banku Światowego w 2030 roku liczebność niewykwalifikowanej siły roboczej wzrośnie do 816 mln osób, a wykwalifikowanej do 54 mln). Wskutek coraz głębiej postępujących zmian systemowych oraz intensywniejszego powiązania kraju ze światem doszło także do przemian w sektorach chińskiej gospodarki (tabela 2.).

Tabela 2. Zmiana w strukturze gospodarki Chin

Kraj	Rolnictwo			Przemysł			Usługi		
	1990	2003	2009	1990	2003	2009	1990	2003	2009
Chiny	27,0	14,6	10,6	41,6	52,3	46,8	31,3	33,1	42,6

Źródło: Kubicka J., *Rozwój gospodarczy Chin w dobie globalizacji – wybrane aspekty*, s. 35.; The World Bank, www.data.worldbank.org; CIA, *Gospodarka*, www.cia.gov.pl [data dostępu: 10.05.2011].

Analizując dane z tabeli 2., można zauważyć znaczne zmniejszenie udziału rolnictwa w PKB (od 1990 roku do 2009 roku o 16,4 p.p.). Ponieważ sektor usług jest od dłuższego czasu ważnym źródłem wzrostu gospodarczego w tym kraju, jego udział w PKB wzrósł o około 10 p.p.

Kolejnym źródłem korzystnych zmian w transformacji gospodarki są wciąż rosące obroty handlowe Chin. Od 1978 roku do 2005 roku wzrosły one prawie siedemdziesiąt razy. Roczna suma eksportu i importu w latach 80. i 90. stanowiła od 30% do 40 % PKB, natomiast tuż przed i po akcesji do WTO (2000–2005) jego udział stale wzrastał, osiągając w 2005 roku niemal 65% PKB Chin (Michalczyk 2008, s. 260). Dzięki zaangażowaniu w wymianę handlową ze światem kraj w 2009 roku został największym eksporterem świata (Wróbel 2010).

Oprócz warunków ekonomicznych napływ BIZ do ChRL ukształtowała również polityka państwa oraz aspekt prawny dokonywania tych inwestycji. Warunki zakładania działalności gospodarczej przez podmioty zagraniczne w postaci przedsiębiorstwa zagranicznego reguluje ustawa Law of the People’s Republic of China on Foreign-capital Enterprises (Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, Ambasada Polska w Pekinie). Rząd po akcesji do WTO intensywnie pracuje nad wprowadzeniem reform, dzięki którym chiński system stanie się bardziej przejrzysty. Ze względu na znaczenie inwestycji zagranicznych w kraju ChRL postarała się o przyjazną regulację w tym zakresie, np. usunięto ograniczenia wymiany walut w bezpośrednich transakcjach bankowych. Udoskonalono 23 005 przepisów i stworzono system prawny, którego podstawowym elementem jest prawo przedsiębiorstw o formie współpracy chińsko-zagranicznej (Dobrzeńiecki, Kałduński, s. 218).

Polityka Chin wobec bezpośrednich inwestycji zagranicznych związana jest z realizowaną w danym czasie polityką gospodarczą rządu. Dotyczy to zwłaszcza przemian rynkowych przyczyniających się do szybkiego wzrostu gospodarczego Chin. Wprowadzanie zmian w gospodarce wiązało się ściśle z zachęcaniem podmiotów zagranicznych do inwestowania w tym kraju (Bolesta 2006, s. 38). Narodowy Plan Rozwoju Gospodar-

² RMB – waluta Chin, Yuan.

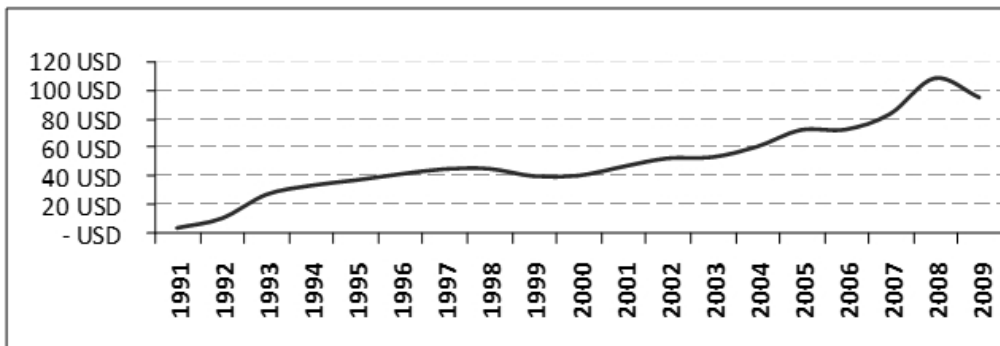
czego i Społecznego na 2005 rok zakładał wspieranie inwestycji zwłaszcza w przemyśle nowoczesnych usług, *high-tech* i ochrony środowiska (Bednarowska 2010, s. 168). Dzięki stopniowej liberalizacji chińskiej gospodarki inwestorzy w coraz większym stopniu korzystają z jej możliwości, transferując do kraju miliardy dolarów, co sprawia, że Chiny należą do największych odbiorców BIZ w skali światowej (UNCTAD 2009).

Charakterystyka napływu BIZ do Chin

Chiny, budując swój potencjał gospodarczy, na ważnym miejscu stawiają bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Przed opisaniem charakteru napływu BIZ do tego kraju należy jednak wspomnieć o problemie ich szacunków w Chinach – często bywają one wyższe od wielkości faktycznych. Przyczyn tego zjawiska można upatrywać w braku harmonizacji statystyk BIZ w skali światowej (mimo istotnych starań MFW mających na celu ujednoczenie ich definicji). Dane w Chinach podawane są przez rząd, co również może wpłynąć na ich wartości odbiegające od rzeczywistych (Kubicka s. 75). W artykule zostaną więc porównane dane z różnych źródeł.

Dynamicznie rozwijające się Chiny zajmują drugą pozycję na świecie pod względem absorpcji BIZ. Pierwsza duża fala napływu inwestycji do tego kraju miała miejsce w 1992 roku (wykres 2.). Ich wartość wyniosła 16 mld USD, czyli dwa razy więcej niż w roku poprzednim. Był to pierwszy boom inwestycyjny od początku wprowadzania reform systemowych w Chinach. Od tego czasu wartość BIZ napływających do ChRL wzrasta, szczególnie dynamicznie od 2001 roku (czyli od czasu przystąpienia do WTO). Najwyższa wartość inwestycji została zarejestrowana w 2008 roku i wyniosła 108 mld USD według danych UNCTAD³ (o 28% więcej niż w 2007 roku). Do 2011 roku napływ inwestycji z zagranicy nie osiągnął już tak wysokiej wartości.

Wykres 2. Napływ BIZ do Chin w mld USD (1991–2009)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie: WIR, Annex Tables, *FDI inflows, by region and economy, 1990–2009*, UNCTAD, www.unctad.org/templates/Page.asp?intItemID=5823&lang=1 [data dostępu: 20.05.2011].

Wraz z rozwojem gospodarczym pozycja Chin jako odbiorcy BIZ stale się umacnia. Przed latami 90. XX w. BIZ pochodziły przede wszystkim z innych krajów azjatyckich. Najwięcej inwestycji dokonywanych było przez Autonomiczny Region Administracyjny Chin – Hong Kong (należący wtedy do Wielkiej Brytanii) oraz sąsiednie kraje Azji Pd. Wsch (Xu, Wang, s. 5). Do 1995 roku inwestycje z Hong Kongu przekraczały 50%

³ Porównując: według statystyk podawanych przez chiński portal *Investment Consulting Servis Platform* (www.fdi.gov.cn) były to 92,4 mld USD (ze względu na wyłączenie inwestycji polegających na międzynarodowym leasingu czy handlu kompensacyjnym, nazwanych „innymi bezpośrednimi inwestycjami”).

wszystkich inwestycji podejmowanych w Chinach. Struktura geograficzna dopływu BIZ w ChRL w 1990 roku prezentowała się w następujący sposób: 4,3% stanowiły inwestycje z UE, 13,10% z USA, z Azji ponad 75%. Dla porównania – w 2008 roku było to: 5,4 % z UE, 3,2 % z USA oraz 60% z Azji. Obecnie coraz większe znaczenie zaczynają mieć inwestycje z Wysp Dziewiczych, Mauritiusu oraz Kajmanów – ich udział w 2008 roku wyniósł 20%. Tabela 3. prezentuje BIZ w Chinach ze względu na kraj pochodzenia w latach 1999, 2004 oraz 2008.

Tabela 3. Inwestorzy w Chinach, ze względu na kraj. Porównanie lat 1999 2004 i 2008

Kraj	1999	2004	2004 (IMF)	2008
Hong Kong	40,58%	43%	31,7%	38,80%
Wyspy Dziewicze	6,60%	6,60%	11,50 %	10%
Japonia	7,37%	8,30%	8,70%	7,30%
UE	11,10%	6,90%	7,30%	6,85%
USA	10,50%	8,50%	6,90%	6,63%
Tajwan	6,45%	7,05%	5,40%	5,30%
Korea	3,20%	10,30%	10,70%	4,60%
Singapur	6,60%	4,50%	3,50%	4,20%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Foreign Investment Department of the Ministry of Commerce, Brief Statistics (2008), www.english.mofcom.gov.cn; ICS, *The Top 15 Investors in China* (2009), www.fdi.gov.cn; Prasad E., Shang-Jin W. (2005), *The Chinese Approach to Capital Inflows, Patterns and Possible Explanations*, IMF Working Paper, No. 79, s. 41., www.imf.org [data dostępu: 20.05.2011].

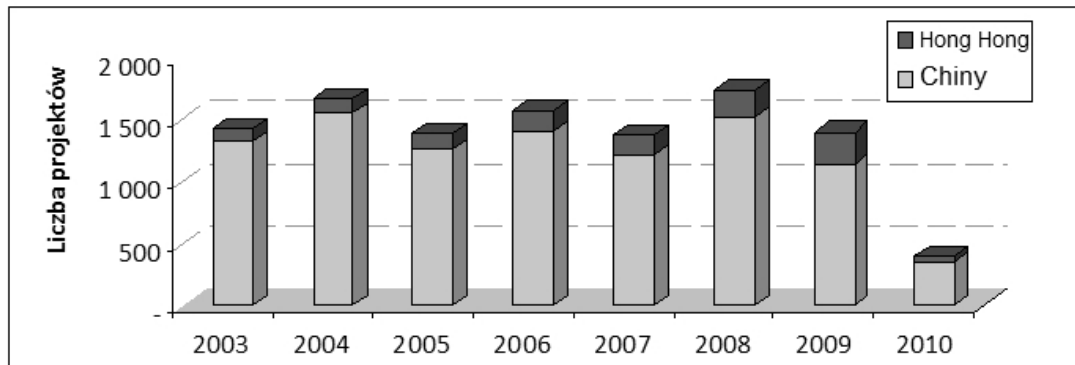
W zależności od źródła, które podaje statystyki, udział inwestycji ze względu na kraj pochodzenia może być różny. Według MFW procentowy udział Wysp Dziewiczych wyniósł w 2004 roku 11,5 % w stosunku do 6,6% podawanych przez rząd.

Podstawową cechą napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Chinach jest ich dysproporcja regionalna. Większość BIZ skoncentrowana jest obecnie we wschodniej części kraju, która charakteryzuje się największą atrakcyjnością dla inwestorów (Białowas 2007, s. 42). Rozwój dysproporcji wśród prowincji Chin rozpoczął się już od lat 80. XX w., kiedy zaczęto tworzyć Specjalne Strefy Ekonomiczne (Tsatsuyuki 2003). Oprócz nich w latach 90. powstały również inne obszary o charakterze otwartym, do których należą m.in. nadgraniczne strefy współpracy gospodarczej, przetwórcze strefy eksportowe. Dzięki preferencyjnej polityce rządu względem wybrzeża w kolejnych latach prowincje takie jak Guangong, Jangsu, Tanjin oraz Szanghaj zaczęły napędzać gospodarkę (Tong, Funk, Izaka 2002) – w 2005 roku 90% eksportu pochodziło z ich terenu (Białowas, s.14). Od lat 80. XX w. 10 prowincji zamieszkiwanych przez 35% ludności kraju skupia ponad 80% wszystkich inwestycji w Chinach. Oprócz liberalnej polityki rządu koncentracja ta została spowodowana rozwojem rynków oraz siły nabywczej mieszkańców omawianych regionów. Szybko rozrastające się aglomeracje umożliwiały inwestorom czerpanie korzyści skali w zakresie produkcji (koncentracja gospodarcza), mogli oni również korzystać z wyżej wykształconej kadry pracowniczej (Na, Lightfoot 2006, s. 271).

Pod względem własnościowym w Chinach można wyróżnić inwestycje typu *greenfield* (tworzone od podstaw) oraz M&A (fuzje i przejęcia). Wykres 3. przedstawia porównanie BIZ typu *greenfield* w Chinach i Hong Kongu. Tego rodzaju inwestycje stano-

wią, zwłaszcza od 2002 roku, najważniejsze źródło napływu BIZ do Chin. Większość *greenfield* w tym kraju dokonywanych jest w branżach pracochłonnych, głównie w przemyśle produkcyjnym, w którym w 2002 roku było skoncentrowane 70% inwestycji pochodzących z zagranicy (Hong 2005). Mała liczba projektów w 2010 roku wynika z dostępności aktualnych danych – tylko dla okresu styczeń – maj.

Wykres 3. Liczba projektów typu *greenfield* w Chinach i Hong Kongu (2003–2010)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie: WIR (2010), Annex Tables, *Number of greenfield FDI projects, by destination, 2003 – April 2010*, UNCTAD, www.unctad.org [data dostępu: 20.06.2011].

Na inwestycje typu *greenfield* w Chinach składają się wszystkie przedsięwzięcia JV (joint ventures)⁴ oraz WFOE⁵. Od 2002 roku wartościowo najwięcej inwestycji w tym kraju podejmowanych jest w postaci tworzenia przedsiębiorstw w 100% należących do inwestorów zagranicznych (w 2010 roku 81 mld USD – 75% wszystkich BIZ). *Equity Joint Venture* stają się w Chinach również coraz bardziej powszechne, zaś JV kontraktowe mają obecnie marginalne znaczenie. Coraz częściej kupowane są akcje korporacji pochodzących z tego kraju (najwięcej w 2005 roku – 9 mld USD). Najwięcej JV dokonywano w branży motoryzacyjnej (np. według Xinhua News Agency w 2003 roku Nissan zakupił 50% udziału grupy Dongfang), chociaż obecnie przedsiębiorstwa ze wszystkich sektorów wchodzi w tego rodzaju kooperacje, np. LG Display (51%) i TPV(49%) w 2009 roku podpisały porozumienie o wartości 84 mln USD w sprawie sprzedaży monitorów LCD na terenie prowincji Fujian i Xiamen („Nowe Trendy w Elektronice” 2009).

Warto wspomnieć, że do 1998 roku przedsiębiorstwa miały obowiązek wejścia w JV z chińskim przedsiębiorstwem, zanim utworzą WFOE (zasada – technologia w zamian za dostęp do rynku). Z założeniem joint ventures w Chinach wiązało się wiele ograniczeń. Przedsiębiorstwo zagraniczne musiało uzyskać zgodę na sprzedaż produktów na rynku wewnętrznym (w Guangdong – do 1996 roku). Wraz z rozwojem gospodarki JV działające w Chinach posiadają jednak coraz większą swobodę w operacjach na lokalnym rynku. Przedsiębiorcy samodzielnie decydują, od kogo chcą kupić półprodukty, a w strefach rozwoju ekonomicznego i technologicznego istnieją dla nich szczególnie przychylne prawa.

Struktura sektorowa napływu BIZ do Chin przez długi czas pozostawiała sektor przemysłowy (sektor II)⁶ najważniejszym źródłem lokowania kapitału zagranicznego.

⁴ *Joint venture* zakładane przez jednego lub większą liczbę partnerów chińskich z jednym lub większą liczbą partnerów zagranicznych. *Contractual Joint Venture* – podział zysku i ryzyka zgodnie z kontraktem. *Equity Joint Venture* – podział w stosunku do zainwestowanego kapitału.

⁵ *Wholly Foreign Owned Enterprise* (WFOE), to przedsiębiorstwo ze 100% kapitałem zagranicznym.

⁶ Według MOFCOM: sektor I obejmuje: rolnictwo, rybołówstwo, łowiectwo, leśnictwo oraz górnictwo, sektor II obejmuje wszystkie branże przemysłowe, a sektor III usługi (również wysokich technologii i finansowe) oraz działania związane z B&R i nieruchomości.

Taka sytuacja przeważała nawet do 2006 roku, kiedy sektor ten przyjął niemal 40 mld USD z zagranicy. W czasie rekordowego napływu BIZ do kraju (108 mld USD) dużo większego znaczenia nabrał sektor usług (sektor III). Stał się on bardziej atrakcyjny dla inwestorów, a władze zaczęły intensywnie wspierać usługi, by zapobiec dualności w rozwoju gospodarki oraz utrzymać jej stały, dynamiczny rozwój (Wang, Yao 2010).

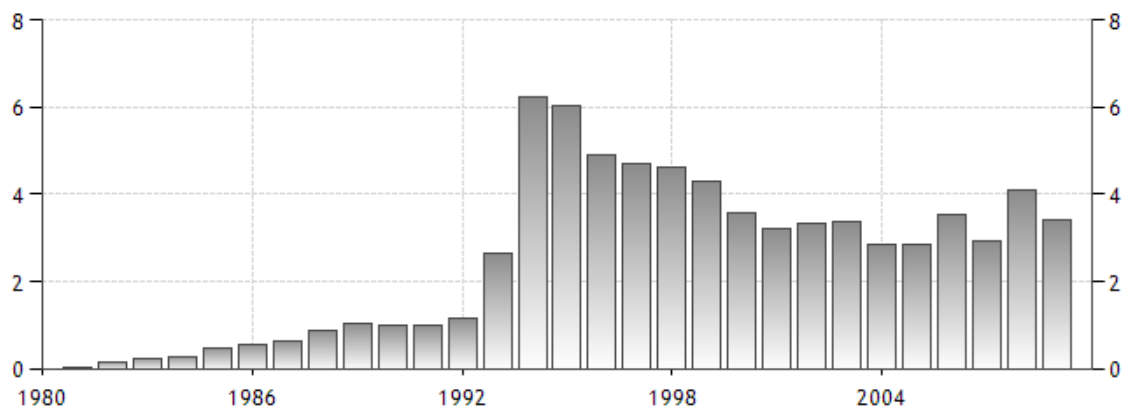
Jak już wspomniano, inwestycje lokowane w przemyśle przemysłowym opierają się na produkcji pracochłonnej, która dzięki taniemu kapitałowi ludzkiemu w Chinach jest bardzo konkurencyjna. Branże z tego sektora od lat 80. XX w. były dodatkowo wspierane przez rząd. Obecnie jednak dzięki wzrostowi zawansowania technologicznego chińskiej gospodarki (zwłaszcza w prowincjach wschodnich) napływ usług powoli, choć w coraz większym stopniu, będzie zastępował inwestycje w sektorze II. BIZ o charakterze pracochłonnym zostaną przeniesione do innych krajów Azji, gdzie siła robocza jest jeszcze tańsza, np. Do Wietnamu (Kubicka s. 71), a w samych Chinach – z wybrzeża do centralnych i zachodnich prowincji państwa (Wang, Yao).

Wpływ BIZ na rozwój gospodarczy Chin

Po przedstawieniu Chin jako drugiej gospodarki świata oraz trzeciego co do wielkości eksportera produktów za granicę (w 2010 roku) warto ustalić, jaką rolę w tym przekształceniu od lat 80. XX w. miały bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na wpływ na wymianę handlową, rynek pracy oraz transfer wysokich technologii.

W latach 90. XX w. (w porównaniu z innymi okresami) BIZ stanowiły najwyższy odsetek zarówno w PKB (wykres 4.), jak i w całkowitych inwestycjach (było to 15%). Łączna wartość inwestycji do 1999 roku stanowiła ponad 25% PKB Chin, a w 2008 roku przekroczyła 50% PKB. Według Narodowego Biura Statystycznego Chin w 2009 roku 8,7-procentowy wzrost gospodarczy niemal w całości był spowodowany wzrostem inwestycji (o 8%). Dzięki BIZ wzrasta więc potencjał inwestycyjny kraju (Białowąs, s. 7).

Wykres 4. BIZ jako % PKB dla lat 1980–2009

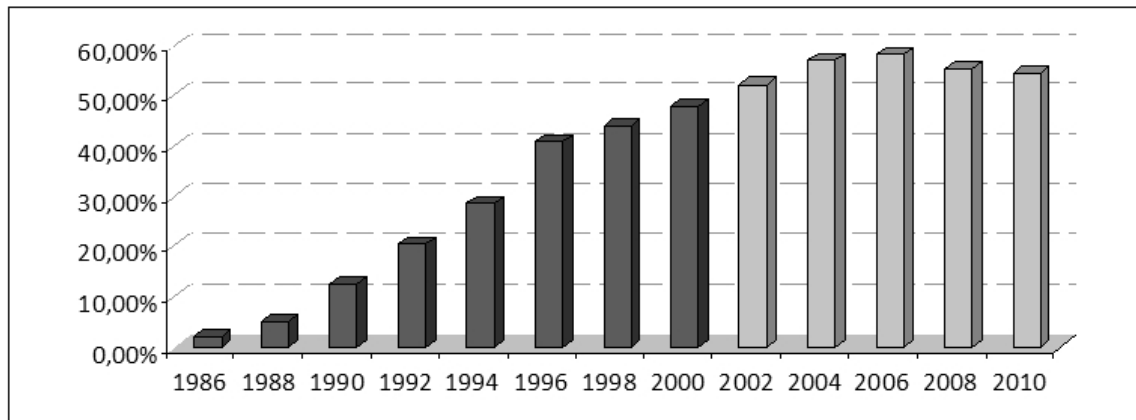


Źródło: Trading Economics (2011), Foreign Direct Investment, net inflows (% of GDP) in China, www.tradingeconomics.com [data dostępu: 20.06.2011].

W wyniku postępu reform gospodarczych rozwinęła się w Chinach również wymiana handlowa ze światem. Handel zagraniczny okazał się jednym z najważniejszych elementów funkcjonowania gospodarki. Od 1980 roku do 2000 roku całkowita wymiana handlowa wzrosła z 38 mld USD do 474 mld USD (eksport Chin w 1980 roku stanowił 0,9% w skali światowej,

a import 1%). Wzrastał również udział handlu z zagranicą w krajowym PKB: w 2000 roku import stanowił 20,8% PKB, a eksport 23,1% (Tong, Funk, Izaka). Współpraca handlowa przedsiębiorstw chińskich z zagranicznymi doprowadziła do wzrostu napływu BIZ do kraju. Przedsiębiorstwa zagraniczne na rynku krajowym kierowały swą produkcją przede wszystkim na eksport, dzięki czemu kraj z biegiem lat stał się eksporterem netto, którego nadwyżka handlowa w 2009 osiągnęła wartość 273 mld USD. Na wykresie 5. przedstawiono udział przedsiębiorstw zagranicznych w całkowitym eksporcie Chin. W 2002 roku przekroczył on 50%, utrzymując się na podobnym poziomie nawet do 2010 roku. Wskazuje to na ścisłe powiązania między napływem BIZ a strukturą handlową Chin oraz możliwościami eksportowymi tego kraju.

Wykres 5. Udział eksportu przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w całkowitym eksporcie Chin (1986–2010)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.fdi.gov.cn [data dostępu: 21.06.2011].

Dane z tabeli 4. wskazują na to, że przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, zwłaszcza w 2008 roku, miały duży udział w produkcji przemysłowej (wytwarzały ponad 30% produktów przemysłowych dla całego kraju). Uwzględniając znaczenie tych przedsiębiorstw w eksporcie Chin (wykres 5.), można stwierdzić, że w pewnym stopniu mogły one wpłynąć na przeobrażenie sektorowe⁷ chińskiego eksportu. Zmniejszyła się również udział przedsiębiorstw kontrolowanych przez państwo w tego rodzaju produkcji.

Tabela 4. Udział w wytwarzaniu produktów przemysłowych przedsiębiorstw według ich formy własnościowej

Forma przedsiębiorstwa	1998	2008
Przedsiębiorstwa państwowe i kontrolowane przez nie	49,6 %	38 %
Spółki akcyjne	6,4 %	42,1 %
Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego	24,7 %	30,8 %
Przedsiębiorstwa kolektywne	19,6 %	5,3 %

Źródło: Białowas T., *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na wzrost gospodarczy na przykładzie Chin*, ZGŚiIE, Instytut Ekonomii, *Międzynarodowe przepływy czynników produkcji*, s 8.

Przedsiębiorstwa zagraniczne stanowią poważną konkurencję dla przedsiębiorstw lokalnych, które muszą poprawiać swą efektywność, jakość produktów oraz technologie produkcji. Doprowadziło to do wzrostu konkurencyjności chińskich produktów na świa-

⁷ Kraj w 1990 roku eksportował dużą ilość produktów nieprzetworzonych (rolnych, surowców czy paliw), które stanowiły wtedy 25,6% krajowego eksportu. W 2007 roku udział produktów przemysłowych osiągnął wartość 93% całego eksportu, przy czym eksport produktów pochodzenia naturalnego spadł do 6,8%. Obecnie (2011 rok) Chiny, zbliżając się do gospodarek rozwiniętych, eksportują coraz więcej produktów przemysłowych o coraz wyższym poziomie zaawansowania technologicznego.

towym rynku – stają się one coraz bardziej zaawansowane technologiczne. W efekcie eksport produktów wysokich technologii w 2005 roku wyniósł 214 mld USD (43,2 % z nich należało do przedsiębiorstw zagranicznych) (WTO 2007).

Wpływ bezpośrednich inwestycji na rynek pracy w Chinach, a zwłaszcza na jakość kapitału ludzkiego oraz wynagrodzeń, jest tematem dyskusyjnym, poddawany analizie przez wiele instytucji. Nie istnieją bezpośrednie dowody, że BIZ wpływają na wzrost płac we wszystkich przedsiębiorstwach w kraju. W celu prezentacji oddziaływania BIZ na chiński rynek pracy można odnieść się do wniosków z badań empirycznych przeprowadzonych przez Galinę Hale (pracownik Banku Rezerwy Federalnej w San Francisco) i Cheryl Long (Colgate University) w 2008 roku (Hale, Long 2008).

Ogólnie rzecz biorąc, zatrudnienie w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym w Chinach stale wzrasta. W 1993 roku zatrudniano 5,63 mln pracowników, co stanowiło 5,3% zatrudnienia we wszystkich przedsiębiorstwach. W 2008 roku było to już 9,43 mln osób – 8% wszystkich zatrudnionych. Pracownicy wybranych stanowisk zarabiali w tych przedsiębiorstwach kolejno⁸: dyrektor finansowy 30 tys. USD + 12 tys. bonus, analityk w dziale sprzedaży 25 tys. USD + 18 tys. bonus oraz doradca finansowy 38 tys. USD + 22 tys. USD bonus. Płace te wciąż rosną i są to stawki wyższe niż na podobnych stanowiskach w przedsiębiorstwach krajowych (Bednarowska, s. 161.). Warto zauważyć, że w ciągu ostatniej dekady zarobki w Chinach wzrastały średnio o 12% w stosunku do roku poprzedniego („Gazeta Prawna”). Mogło mieć na to wpływ funkcjonowanie przedsiębiorstw zagranicznych na lokalnym rynku. Hale i Long otrzymały w swej analizie następujące rezultaty:

1. firmy z kapitałem zagranicznym zatrudniają często młode i wykształcone osoby o wysokich kwalifikacjach, dzięki czemu wydajność w tych firmach znacznie wzrasta;
2. firmy z kapitałem zagranicznym oferują wysokie wynagrodzenia wykwalifikowanym pracownikom (inżynierowie o 30% i menedżerowie o 51% wyższe płace niż w krajowych przedsiębiorstwach), jednak pracownicy produkcyjni otrzymują równie niskie płace jak pracownicy chińskich przedsiębiorstw;
3. BIZ generalnie nie wpływają na wynagrodzenie pracowników w przedsiębiorstwach państwowych i prywatnych (dopiero gdy na terenie przemysłowym 20% lub więcej firm to firmy zagraniczne, płace menedżerów w prywatnych firmach wzrastają do 60–70%, ich średni wiek maleje o 6–7 lat, a liczba kierowników z doświadczeniem w firmach zagranicznych wzrasta o 18 %);
4. większość firm prywatnych jest w stanie dostosować się do standardów zagranicznych inwestorów (m.in. poprzez szkolenia swoich pracowników, zatrudnianie zagranicznych menedżerów, zwiększanie zaawansowania technologicznego produkcji), natomiast przedsiębiorstwa SOEs⁹ nie są elastyczne.

Zapotrzebowanie inwestorów zagranicznych na wykwalifikowaną siłę roboczą wpływa na wzrost jej konkurencyjności (pracownicy podnoszą swoje kwalifikacje, państwo inwestuje w edukację¹⁰, a wysokie płace w firmach zagranicznych przekładają się na wzrost średniego wynagrodzenia na podobnych stanowiskach). W przypadku SOEs w szybkim pojawieniu się pozytywnych efektów *spillover*, np. transferu potencjału technologicznego, pomogłaby najczęściej jedynie ich prywatyzacja. BIZ pogłębiają również dysproporcje w płacach na rynku krajowym: mają one wpływ na wysokie wynagrodzenia

⁸ Dane dla 2008 roku.

⁹ Przedsiębiorstwa państwowe.

¹⁰ Rząd przeznaczają ogromne nakłady finansowe na wykształcenie młodych obywateli. Oddziałuje również na poziom edukacji w Uniwersytetach. Wielu Chińczyków studiuje również za granicą.

jedynie wykwalifikowanej siły roboczej, dlatego dochodzi do nierównomiernego podziału dochodów Chińczyków. Obecnie dotyczy to przede wszystkim dysproporcji pomiędzy terenami zurbanizowanymi a wsiami oraz wschodnim wybrzeżem a zachodnią częścią kraju.

Od II połowy lat 90. zagraniczne przedsiębiorstwa oprócz otwierania w Chinach zakładów produkcji wysokich technologii¹¹ budowały w tym kraju również jednostki z sektora badawczo-rozwojowego (R&D). Zgodnie z polityką państwa firmy tworzące przedsiębiorstwa w obszarach R&D oraz zaawansowanych technologii otrzymywały pełne pozwolenie dostępu do rynku krajowego, ulgi podatkowe oraz preferencyjne prawo do eksportu lub importu. Początkowo najwięcej inwestycji w tym zakresie docierało do Shanghaju i Benjiny (z dynamicznie rozwijającego się w USA sektora IT). Po akcesji Chin do WTO doszło do jeszcze większej koncentracji sektora R&D na rynku krajowym). Przedsiębiorstwa otwierały centra badawcze opracowujące produkty innowacyjne z przeznaczeniem na rynek światowy (*global R&D*), a nie jak dotychczas – jedynie regionalny (*product localization*) (Kubicka, s. 111–112). Do 2005 roku około 700 przedsiębiorstw zagranicznych posiadało w Chinach własne centra badawcze i rozwojowe, a największe przedsiębiorstwa z zakresu technologii na świecie zainwestowały ponad 7,7 mld USD (Verico 2011). Najważniejsze skupiska instytutów R&D (oprócz Shanghaju i Benjiny) to: Xian, Chengdu, Nanjing, Qingdao, wszystkie znajdujące się we wschodniej części kraju. Tabela 5. zawiera informacje na temat niektórych centrów R&D w Chinach.

Tabela 5. Wybrane centra R&D korporacji zagranicznych w Chinach

Przedsiębiorstwo	Siedziba	Centrum R&D
General Electric	Szanghaj	Shanghai Technology Center (CTC), Zhangjiang Hi-Tech Park, tworzenie produktów innowacyjnych, zaopatrywanie filii GE na całym świecie (2000).
Microsoft	Pekin	Microsoft Research Asia, opracowywanie najnowocześniejszych komputerów (1998).
Motorola	Pekin	Motorola China Research Institute, współpraca wewnętrzna i zewnętrzna, udoskonalanie branży telekomunikacyjnej (1999).

Źródło: GE Global Research, *About This Location*, ge.geglobalresearch.com [data dostępu: 22.06.2011]; Microsoft Research Asia, www.research.microsoft.com [data dostępu: 22.06.2011]; Motorola China Research and Development Institute, www.motorola.com.cn [data dostępu: 22.06.2011].

Najwięcej ośrodków badań i rozwoju utworzono w branżach: elektronicznej telekomunikacyjnej oraz software, ale wzrasta również znaczenie centrów farmaceutycznych czy chemicznych (Kubicka, s.103). Wysoka aktywność firm wielonarodowych na rynku chińskim doprowadziła do dyfuzji technologii w stronę przedsiębiorstw krajowych, choć – jak w przypadku rynku pracy – nie wszystkie firmy posiadały identyczną zdolność do absorpcji innowacji. Jednak dzięki polityce kraju polegającej na wcześniej wspomnianym nakazie wchodzenia firm zachodnich w joint venture z chińskimi oraz tworzeniu wielu projektów i strategii długoletnich w przypadku tej formy BIZ, zwłaszcza w branżach innowacyjnych, wzrosła konkurencja gospodarki chińskiej w zakresie high-tech, co miało również wpływ na wzrost rozwoju gospodarczego (Gabriele 2001). Przedsiębiorstwa krajowe, np. Lenovo, przechwytyjąc oraz udoskonalając produkty opracowane przez podmioty zagraniczne, są w stanie wytwarzać samodzielnie liczne produkty wysokiej technologii. Wiele korporacji zachodnich wspierało również chińskie uniwersytety i krajowe

¹¹ Branża IT, przemysł komputerowy, elektroniczny, farmaceutyczny.

ośrodki badawcze w rozmaitych dziedzinach, np. Motorola współpracuje z Uniwersyte-tem Zhejiang (Motorola 2011), dzięki czemu kraj powolnie przechodzi od gospodarki opartej na niskich kosztach produkcji i pracy do gospodarki opartej na wyższych technologiach (Hrin 2001). Z drugiej strony poziom zaawansowania technologicznego wciąż stanowi barierę w wielu przedsiębiorstwach krajowych, dlatego, jak już wspomniano, większość eksportu z tego kraju dokonują przedsiębiorstwa zagraniczne, a źródło rozwoju technologicznego oraz gospodarczego Chin znajduje się właśnie w ich działalności (Hsu, Steve 2011). W odpowiedzi na tę sytuację rząd opracował Narodową Strategię Rozwoju Wiedzy i Technologii (2006–2020). Państwo zdało sobie sprawę, że oprócz akumulacji kapitału zagranicznego do zrównoważonego rozwoju gospodarki niezbędna jest innowacyjność wszystkich przedsiębiorstw na rynku krajowym. Postawiono na odbudowanie niezależności chińskich firm względem zagranicznych oraz wpieranie ich innowacyjnych projektów.

Podsumowanie

Wzrost gospodarczy Chin wskazuje na niezwykle umiejętność partii rządzącej do wykorzystywania w pełnym zakresie wszystkich szans umożliwiających rozwój kraju. Eksperymentalne reformy rynkowe liberalizujące rynek chiński przy zachowaniu ingerencji państwa w jego mechanizmy okazały się sukcesem pod wieloma względami. Długotrwałe funkcjonowanie BIZ w gospodarce chińskiej znacząco wpłynęło na kształtowanie się przepływów inwestycji oraz wymiany handlowej w skali globalnej. Same Chiny w 2010 roku były drugą gospodarką pod względem odbioru BIZ oraz piątą w zakresie działalności chińskich inwestorów za granicą. Nie jest to jednak przypadek. Przekształceniom gospodarczym w tym kraju od początku towarzyszyła przemyślana polityka rządu dotycząca BIZ. Była ona często powiązana z krajową strategią rozwoju gospodarczego kraju (plany pięcioletnie). Oprócz tworzenia odpowiedniego zaplecza inwestycyjnego państwo stosowało wiele ograniczeń i warunków wobec przedsiębiorstw zagranicznych. Dzięki temu w rękach rządu pozostawały: pełna kontrola nad kształtowaniem się napływu BIZ do Chin oraz równie znaczące ukierunkowywanie ich oddziaływania na gospodarkę. W efekcie Chiny, wykorzystując przede wszystkim inwestycje typu *greenfield*, zarówno w przemyśle pracochłonnym, jak i wymagającym wysokich kwalifikacji, intensywnie oddziałują na przemiany w strukturze krajowej produkcji. BIZ stały się jednym z głównych źródeł sukcesu ChRL na rynku światowym. Świadczy o tym m.in. 60-procentowy udział przedsiębiorstw zagranicznych w chińskim eksporcie ogółem, którego 43% stanowią produkty high-tech. Wciąż wzrastający udział sektora usług w strukturze produkcji coraz bardziej zbliża (wciąż znajdującą się w okresie przejściowym) gospodarkę do krajów rozwiniętych. BIZ wpłynęły również na rynek pracy w Chinach, powodując wzrost płac na stanowiskach wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej. Zapotrzebowanie firm zagranicznych na wykształcony kapitał ludzki wymusiło na władzy promowanie oraz intensywne współfinansowanie edukacji Chińczyków. Trzeba jednak pamiętać, że kontrolowanie rozwoju gospodarczego nie jest łatwym zadaniem. Ułomność strategii chińskiej objawiła się w dysproporcjach między prowincjami wschodniej części kraju, a tymi, które znajdują się w regionie centralnym i zachodnim; dlatego rząd obecnie stosuje podwójną strategię: wspierania napływu inwestycji do kraju oraz oddziaływania na ich przenoszenie do słabo rozwiniętych regionów. Dokonując bilansu zalet i wad funkcjonowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na przykładzie Chin, można stwierdzić, że w przypadku dobrze zarządzanego kraju rozwijającego się z powodzeniem mogą się one przyczynić do dynamicznego rozwoju gospodarczego.

Streszczenie

Artykuł podejmuje tematykę wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) na gospodarkę Chin. Składa się z trzech części. Pierwsza opisuje aspekty ekonomiczne, prawne oraz polityczne podejmowania tego rodzaju inwestycji w Chinach. Następnie przedstawiono charakterystykę napływu BIZ do ChRL ze względu na kraj pochodzenia, strukturę własnościową oraz branżową. W ostatniej części artykułu wyjaśniono znaczenie działalności inwestorów zagranicznych na rynku chińskim dla rozwoju gospodarczego tego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem jej skutków dla wymiany handlowej, rynku pracy oraz dyfuzji technologii.

Bibliografia

- Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Szanghaju, www.shanghai.trade.gov.pl [data dostępu: 27.04.2011].
- Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Pekinie, www.benjin.gov.pl [data dostępu: 27.04.2011].
- Bank Światowy, www-esd.worldbank.org [data dostępu: 27.04.2011].
- Bank Światowy (2007), *Global economic prospects 2007, International Bank for Reconstruction and Development and The World Bank*, www.fdi.gov.cn [data dostępu: 10.09.2011].
- Bednarowska L. (2001), *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na rozwój gospodarczy Chin* [w:] *Teoria i Polityka wzrostu gospodarczego – osiągnięcia i doświadczenia.*, Misala J. (red.), CeDeWu, Warszawa.
- Białowas T. (2007), *Przestrzenne zróżnicowanie rozporu gospodarczego Chin.*, Instytut Ekonomii, Zakład Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej, Uniwersytet im. M. Skłodowskiej-Curie, Lublin.
- Bolesta A. (2006), *Chiny w okresie transformacji.*, WA Dialog, Warszawa.
- CEO 2008, *Comlere & Colaborete – What is Success In a Connected World?*, Annual Global CEO Survey, s. 7., www.ceo.org [data dostępu: 7.06.2011].
- CIA, *Gospodarka*, www.cia.gov.pl; www.english.mofcom.gov.cn [data dostępu: 08.05.2011].
- Corporate Responsibility, *Independent Research Funded by Motorola*, www.responsibility.motorola.com [data dostępu: 22.06.2011].
- Dziak W. (1997), Burdelski M., *Chiny u progu XXI wieku*, Toruń.
- Dobrzeńcki K., Kałduński M. (2008), *Chińska polityka zagraniczna i jej uwarunkowania*, J. Marszałek-Kawa (red.), Wyd. A. Marszałek, Toruń.
- Forbes.pl (2010), *Wartość fuzji i przejęć w końcu roku wzrosła*, www.forbes.pl [data dostępu: 20.06.2011].
- Gabirele A. (2001), *Science and Technology Policies, Industrial Reform and Technical Progress in China, Can Socialist Property Rights Be Compatible with Technological Catching Up?* UNCTAD Discussion Papers 2001, No. 155, s. 10.
- GE Global Research, *About This Location*, www.ge.geglobalresearch.com. [data dostępu: 22.06.2011].
- Hale G., Long Ch. (2008), *Did Foreign Direct Investment Put an Upward Pressure on Wages in China?*, Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper Series.
- Hrin W. (2005), *Cudzoziemcy Niepożądani*, „Managermagazine”, nr. 1.

- Hong S., *Executive Intelligence Review*, China's Role In The World Economy, 2005, www.msz.gov.pl.
- Kłysik-Uryszek A. (2010), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce regionu. Teoria i praktyka*, CeDeWu Wydawnictwo Fachowe sp. z o.o., Warszawa.
- Kostecka L., *Sytuacja gospodarcza Chin i jej perspektywy*, ZSE, Uniwersytet w Białymstoku, www.L.Kostecka_Sytuacja_Gospodarcza_Chin_i_jej_perspektywy.PDF.
- Kubicka J. (2010), *Rozwój gospodarczy Chin w dobie globalizacji – wybrane aspekty*, SAOE, Katowice.
- Michalczyk J. (2007), *Azja-Pacyfik. Obraz gospodarczy regionu.*, Dierich-Skulska B. (red.), WAE im. Oskara Langego, Wrocław.
- Microsoft Research Asia, www.research.microsoft.com [data dostępu: 22.06.2011].
- Mucha-Leszko B. (2005), *Współczesna gospodarka światowa. Główne centra gospodarcze*, UMCS, Lublin.
- Na L., Lightfoot W.S. (2006), *Deterimants of foreign direct investment at the regional level in China*, „Journal of technology management in China”, Vol 1.
- Nowe Trendy w Elektronice* (2009), *Lg Display Joint Venture z TPV*, www.nowetrendy.pl [data dostępu: 20.06.2011].
- Starzyk K. (2001), *Zagraniczne inwestycje bezpośrednio w gospodarkach Azji-Pacyfiku*, WN Semper, Warszawa.
- The Chinese Approach to Capital Inflows, Patterns and Possible Explanations*, IMF Working Paper, No. 79, s. 41, www.imf.org [data dostępu: 20.05.2011].
- Tong S., Funk K.C., Izaka H. (2002), *Foreign Direct Investment In China: policy, trend and impact*, Paper prepared for an international conference on „China's economy in the 21 century”, Hong Kong.
- Trading Economics (2011), *Foreign Direct Investment, net inflows (% of GDP) in China*, www.tradingeconomics.com [data dostępu: 20.06.2011].
- Tsatsuyuki O. (2003), *The Role of Special Economic Zones in China's Economic Development As Compared With Asian Export Processing Zones: 1979–1995*, Tokyo University, Tokyo.
- Tuszyński H.S., *CHINY – czy i kiedy chińska gospodarka zrównoważy potęgę USA*, serwis internetowy Global Economy, www.globaleconomy.pl [data dostępu: 25.03.2011].
- UNCTAD, *Inward FDI statistic 2006 and estimates 2007*, www.unctad.org [data dostępu: 20.05.2011].
- Verico, *Nowa strategia Chin wobec firm zagranicznych*, www.chiny.verico.pl.
- Hsu, Steve (2011), *China Research and development*, www.infoproc.blogspot.com. [data dostępu: 22.06.2011].
- Wang A., Yao K. (2010), *China Fdi Inflows Strong, driven by services*, 2011, www.wenewsit.com.
- World Trade Report (2007), *Six decades of multinational trade cooperation: What have we Lenart?*, s. 18., WTO, www.wto.org [data dostępu: 21.06.2011]
- Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, Ambasada Polska w Pekinie, *Prawo chińskie, Ustawa Law of the People's Republic of China on Foreign-capital Enterprises*, www.beijing.trade.gov.pl [data dostępu: 25.05.2011].
- Quan Wang Z. (1992), *Decision – making process of Direct Investment In China*,

The University of Liverpool, Working Paper, No. 10 General Series.

Xiao H., *The Internalization of China's Legal Services Market.*, Perspectives Vol. 1, No 6.

Xinhua News Agency (2002), *Dongfeng, Nissan sign Joint Venture Agreement*, www.china.org.cn [data dostępu: 20.06.2011].

Xu G., Wang R. (2007), *The Effect of Foreign Direct Investment on Domestic Capital Formation, Trade and Economic Growth in a Transition Economy: Evidence From China*, Global Economy Journal, Vol. 7, s. 5., www.bepress.com/gej.